

DEBRECEN ÉS TÉRSÉGE

Szerk.: Baranyi Béla

(CEBA Kiadó, Debrecen, 2001, 292 o.)

BALCSÓK ISTVÁN

Amikor az értő olvasó kezébe veszi ezt az egyébként nagyon impozáns megjelenésű kötetet, több szempontból is meglepetések érik. Az első mindjárt akkor, amikor a kötet szerzőinek nevére (*Baranyi Béla* és *Dancs László*) esik a pillantása. Az MTA RKK ATI Debreceni műhelyéből az utóbbi időkben rendszeresen látnak napvilágot az újabbnál újabb publikációk, ez a könyv ugyanakkor első ránézésre távol esik a csoport kutatási profiljától és a megszokott tudományos munkáktól.

A Magyarország Kiszéregiói (sorozatfőszerk.: *Kasza Sándor*) sorozat eddig megjelent kötetének fogadtatása általában meglehetősen vegyes, a szakmai közönség részéről inkább elmarasztaló volt – és valljuk meg, a legtöbb esetben joggal. A kiadványsorozat célkitűzése az egyes kistájak, kiszéregiók rövid, de ugyanakkor átfogó és közérthető bemutatása, illetve ezen keresztül hangsúlyozottan az irányukban megnyilvánuló turisztikai érdeklődés felkeltése és fokozása volt és maradt. A kitűzött célok megvalósítása azonban nem minden esetben járt együtt a szakmai igényességgel, és legtöbbször még a kötetek alapjául szolgáló, szintén a CEBA Kiadó gondozásában megjelent megyei kézikönyvek hibáit és hiányosságait sem javították ki. A sorozat presztízse tehát több tekintetben is súlyos csorbákat szenvedett, és ezért tarthatjuk meglepőnek, hogy egy tapasztalt és egy feltörekvő kutató miért vállalta el mégis a kötet megírását. A kérdésre természetesen azonnal adódik a válasz: kihívást láttak abban, hogy visszaadják az alapvetően nagyon jó kezdeményezés szakmai hitelét. Mindehhez kiváló alapot adott felkészültségük és az eddigi munkáikat jellemző szakmai igényességük, illetve különösen *Baranyi Béla* esetében a hajdú-bihari megyeszékhelyhez és annak közvetlen környezetéhez való igen erős és mély gyökerekből táplálkozó kötődés, a lokálpatriotizmus.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásra váró országokban – így hazánkban is – egyre nagyobb hangsúlyt kap a regionális gondolkodás, és ma már senki sem kérdőjelezi meg a regionális kutatások szükségességét. Az érdeklődés középpontjába kerülő nagyrégiókban, illetve az utóbbi néhány évben gomba módra szaporodó, az országhatárokon átívelő eurorégiókban és euroregionális szerveződésekben zajló gazdasági-társadalmi és integrációs folyamatokról, azok sajátosságairól, valamint az ezekből levezethető jövőbeni fejlődési pályákról már igen magas színvonalú, könyvtárnyi irodalom áll rendelkezésre. A mindennapokban viszont még csak kevés esetben beszélhetünk ténylegesen érzékelhető regionális öntudatról, és ebből a szempontból az országban (nem véletlenül) utolsóként megalakult Észak-alföldi régió különösen kedvezőtlen helyzetben van. Az egyes önszerveződő kiszéregiók azonban nagyon sokat tehetnek a települési szintnél magasabb identitástudat kiala-

kításában – főként akkor, amennyiben a megyehatárokat sem veszik figyelembe. Bár a kötetben nem ilyen térségről olvashatunk, a „cívisváros” köré szerveződő településgyűttes azonban a központ kisugárzó ereje miatt hasonlóan fontos szerepet tölthet be ebben a folyamatban.

A megyeszékhely, illetve az azt félkörívben körülölelő 18 település alkotta kistérségi területi kiterjedése megközelítőleg egybeesik a hivatalos KSH kistérségével, és csak alig néhány esetben (pl. Ebes, Nagyhegyes) tér el attól. A helyi kezdeményezés eredményeként, 1995-ben megalakult agglomerációs szövetség ráadásul teljes egészében magában foglal két másik, hasonlóan alulról jött kezdeményezés révén megszülető kistérséget, az Erdőpusztákat és a Ligetalját (ezeknek csak Debrecen és Ebes nem tagja). Az ily módon többszörösen is önszerveződőnek tekinthető kistérségi bemutatása csak azért nem lehet teljes, mert néhány település (Hajdúhadház, Téglás, Bocskai kert, Vámspércs) a hajdúmult közös vonásai miatt már helyet kapott a sorozat korábban megjelent másik kötetében. Az elmondottak alapján még inkább érthetővé válik a szerzőpáros elhivatottsága, hogy tudományos alapossággal megírt népszerűsítő kötetükkel ráirányítsák a figyelmet az ilyen szerveződések fontosságára, és a maguk módján hozzájáruljanak a régiós öntudat és a helyi kötődések erősítéséhez. A törekvés sikerét jelzi, hogy művüket viharos gyorsasággal elkaptokták, és a remélhetően mihamarabb bekövetkező újryanyomási tartós hiánycikknek számít a könyvesboltokban.

A Debrecen és térségét bemutató kötet megjelenésében és szerkezetében szorosan illeszkedik a sorozat eddig megjelent darabjaihoz. A belső borítón és másutt található, igényesen szerkesztett térképek tájékoztatják az olvasót a kistérségi és települési elhelyezkedés sajátosságairól. A rövid szerkesztői köszöntő után a térség általános bemutatása következik, amit rövid angol valamint német nyelvű összefoglaló zár le, csakúgy, mint az egyes települések leírását. A kötetet gazdag fotóanyag teszi teljessé, színessé és vonzóvá. Gondozásuk, szerkesztésük és jórészt elkészítésük a méltán elismert *Vencsellei István* fotóművész kitűnő munkáját dicséri.

A *Dancs László* tollából származó fejezet elején megismerhetjük Debrecen és a köré szerveződő települések alkotta kistérségi szövetségek földrajzi elhelyezkedését és céljait, majd rövid áttekintést kapunk a kistérségi rendkívül összetett természeti adottságairól. Külön alfejezetekben olvashatunk a számos ritkaságot felvonultató növény- és állatvilágról (nyírvízlaposok, troxbogár, szalakóta, földikutya stb.), illetve a védett természeti értékekről (pl. a debreceni Nagyerdő, Ligetalja és az Erdőpuszták varázslatos táji környezete, vagy éppen az egyedülálló hajdúbagosi Földikutya-rezervátum). A természeti környezet bemutatása után a települések évezredes múltjának rövid ismertetése következik, természetesen leginkább Debrecenre koncentrálva. A megyeszékhely nemcsak történelmét tekintve játszik kiemelkedő szerepet, hanem intézményei (a felsorolásban kiemelt szerepet kap a Református Kollégium) révén Kelet-Magyarország oktatási és tudományos fellegrára is. Az utolsó alfejezetben ismét inkább a vidéki területek kapnak hangsúlyt, és csak sajnálhatjuk, hogy az itt bemutatott gazdag népi kultúrának ma már csak a nyomait találhatjuk meg.

A kötet legnagyobb részét kitevő település-leírások mindegyikét *Baranyi Béla* készítette, és történelmi gondossága különösen a megyei monográfiában sokat támasztott településtörténeti áttekintéseknek használt. A települések közül először Debrecen („A magyar szabadság őrvárosa”), majd a kistérség két városa (Létavértes és Nyíradony), illetve a betürendbe szedett falvak kerülnek bemutatásra. Az egyes települések ismertetése szintén a korábbi kötetek szerkezetének megfelelően történik. A címerleírásokat (amelyek a jelenlegi mellett a korábbi jelképek ismertetésére is kitérnek) minden esetben a földrajzi adottságok és a természeti értékek bemutatása követi. A rövid történelmi áttekintések után átfogó képet kapunk a jelen népesedési és foglalkoztatási viszonyairól, valamint az oktatás, a kultúra és a különböző művészeti ágak helyzetéről. Az egészségügyi ellátás, a sportolási lehetőségek és a vallási élet bemutatása mellett információkat kaphatunk a helyi gazdaság és infrastruktúra állapotáról, a nevezetes műemlékekről, a turisztikai ellátottságról, illetve – amennyiben léteznek – a testvértelepülési kapcsolatokról. A korábbi kötetek fogadtatását alapul véve különösen nehéz feladatot vállalt a szerző a legtöbbet támasztott településtörténeti ismertetések megírásával. A terjedelmi korlátok természetesen ebben az esetben is adottak voltak, így az áttekintések sohasem lehettek teljeseek. Ennek ellenére úgy érezzük, hogy a nagyon jól kidolgozott (és a legnagyobb érdeklődésre számot tartó) eredettörténet mellett néhány esetben nagyobb hangsúlyt kellett volna kapniuk az újkori eseményeknek is. Ettől az apróbb hiányosságtól eltekintve minden esetben korrekt, a településeket a legfontosabb adatok alapján sokféle szempontból bemutató elemzéseket olvashatunk, amelyek miniatürizált monográfiáknak is beillenek.

A terjedelmes és tartalmas irodalomjegyzék után a kistérség látnivalóit bemutató idegenforgalmi kalauzt találunk. Ezeken az oldalakon *Dancs László* először a megyeszékhely nevezetességeit mutatja be három fő városrészre bontva, és nem pusztán felsorolja a 3–4 napra is elegendő programot kínáló cívisváros (természetesen nem teljes) kínálatát, hanem még különböző történelmi és egyéb érdekességeket is megoszt az olvasóval. Az Erdőpuszták és a Ligetalja településeinek műemlékeit és egyéb értékeit (nem titkolt célzatossággal) csoportosítva bemutató sorok bebizonyítják, hogy a hátrányos helyzetű határ menti települések számos természeti és kulturális értéket őriznek, és a felmerülő nehézségek ellenére a meglévő adottságok megfelelő alapot nyújtanak az egyetlen kitörési lehetőséget jelentő falusi turizmus feltételeinek megteremtéséhez. A kötött terjedelem vélhetően a szerzőpáros másik tagjának a helyzetét is megnehezíthette, mert néhány oldalon nagyon nehéz bemutatni ezt a kistérséget, és ez mind az általános, mind pedig a turisztikai adottságokra igaz. A kötetet olvasva mégis az az érzésünk támad, hogy a szerző sikeresen felelt meg a komoly kihívásnak. Természetesen sok minden kimaradt a rendkívül változatos kistérség bemutatásából, ám ennek eredményeként olyan, jól olvasható fejezetek születtek, amelyekben az olvasó nem vesz el a részletekben.

A sorozat korábbi kötetekben megszokott módon az utolsó oldalakon már a könyv szolgáltató jellege domborodik ki, és a mindennapokban használható információkkal látja el az érdeklődőket a kiadó. A szálláshelyek, szabadidőközpontok és fonto-

sabb rendezvények felsorolását követő közszolgálati és gazdasági adattár valóban hasznos segítőtársa lehet a távolabbról érkező vendégeknek, és néhány fontosnak ítélt szereplőt angolul és németül is bemutatnak.

Mindent összevetve elmondható, hogy mind a kiadó, mind pedig a szerzők megpróbálták a lehető legmagasabb színvonalon elkészíteni saját munkájukat, és ennek eredményeként egy megjelenésében és tartalmában egyaránt figyelemfelkeltő kötet született. Az alapvetően turisztikai célokat szolgáló könyvnek nagyon jót tett a most is tudományos alapossággal dolgozó kutatók munkája. A két szerző eredményesen járult hozzá ahhoz, hogy a sorozat eme darabja kevesebb hibával és jóval szakmaibb megközelítésben jelenhessen meg – ez pedig az ország második legnagyobb városát és környezetét, egy nemzetközi jelentőségű idegenforgalmi központot bemutató népszerűsítő kötet esetében egyáltalán nem elhanyagolható szempont. A kötet végeredményben tehát túlnőtt az eredeti célokon, és a komoly munka eredményeként nemcsak a turisták forgathatják haszonnal, hanem az érintett településeken élők és a térség iránt érdeklődő szakemberek is. Ezzel a könyvvel remélhetően sikerül utat mutatni a többi hasonló kezdeményezés számára, mert ez a munka is azt jelzi, hogy nagy odafigyeléssel lehet időtálló, a jelen és jövő nemzedékek számára haszonnal forgatható művet alkotni a sokszor alábecsült népszerűsítő irodalom keretein belül is.